

Közösség a felsőoktatásban

PACSUTA ISTVÁN

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar

Társadalomtudományi Intézet

Egészségház u. 4., Eger 3300

pacsuta.istvan@uni-eszterhazy.hu

A 21. század elején tapasztalható társadalmi átrendeződések, a generációs minták gyorsuló változása és a digitalizáció hatásai új értelmezési keretet igényelnek az ifjúság társadalmi szerepének vizsgálatához. A fiatalok – különösen a felsőoktatásban részt vevők – értékválasztásai, közösségi kötődései és digitális jelenléte olyan mintázatokot rajzolnak ki, amelyek túlmutatnak a klasszikus ifjúságszociológiai értelmezéseken. Tanulmányunk empirikus alapját a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázisa adja, amelynek egy specifikus almintáját (N = 966) vizsgáljuk, a nappali tagozatos egyetemi hallgatókat. E csoport közösségi értékorientációja, médiaműveltsége és integrációs mintázatai különösen érzékenyen tükrözik a digitális korszakban zajló társadalmi átalakulásokat.

A vizsgálat középpontjában a közösségi értékek és attitűdök, valamint ezek viselkedésszintű megnyilvánulásai állnak, különös tekintettel a közösségimédia-használatra mint a kapcsolati háló új, hibrid közegére. Eredményeink megerősítik, hogy a fiatal felnőttek körében – a posztmodern társadalmak fragmentálódása és az individualizáció ellenére – a közösségi kötődés továbbra is központi szerepet tölt be. Az egyetemi hallgatók értékrendjében a család, a barátok és általában véve az emberi kapcsolatok jelentősége meghaladja mind a tradicionális értékek, mind az individualista célok szerepét. Ez a tendencia nemcsak értékorientációs szinten, hanem konkrét cselekvési mintákban (pl. digitális jelenlét, közösségi részvétel) is kimutatható.

A közösségi értékek megerősödése azonban nem jelenti az individualizáció megszűnését. Inkább egy sajátos egyensúly kialakulását figyelhetjük meg, amelyben az önmegvalósítás és a kapcsolati biztonság iránti igény nem kizárják, hanem kiegészítik egymást. A tanulmány az „üres individualizáció” (Hankiss et al., 1982) helyett egy új közösségi orientációt körvonalaz, amely nem pusztán normatív értékpreferenciákon, hanem konkrét viselkedési és intézményi mintákon keresztül is megnyilvánul.

Összességében elmondható, hogy a felsőoktatásban tanuló fiatalok közösségi integrációja és értékrendje szoros összefüggést mutat a digitális környezet kihívásaival és lehetőségeivel. Az értékpreferenciák, a közösségi kötődés és a digitális tér használata egy komplex, egymást erősítő rendszerként írják le azt a kortárs ifjúsági tapasztalatot, amely egyszerre individualizált és közösségi, fragmentált és integratív. A tanulmány felhívja a figyelmet arra, hogy a felsőoktatási intézményeknek – különösen a Covid19 utáni korszakban – stratégiai prioritásként kell kezelniük a közösségépítő struktúrák fejlesztését, a digitális kompetenciák bővítését és a hallgatói kapcsolatok támogatását. Csak így teremthető meg az a tanulási környezet, amely nemcsak tudást közvetít, hanem a társadalmi kohézió új alapjait is lefekteti.

Kulcsszavak: ifjúságkutatás, felsőoktatási hallgatók, értékvizsgálat, közösség

1. Bevezető

Az alábbi tanulmány egy átfogóbb, hosszabb távú kutatás legfrissebb szakaszát mutatja be. A vizsgálat elsődleges célja, hogy feltérképezze a felsőoktatásban részt vevő hallgatók értékrendszerét, illetve az ezekhez az értékekhez kapcsolódó attitűdöket és viselkedésformákat. Kiemelt figyelmet fordítunk arra, hogy az értékekhez való viszonyulás miként tükröződik a mindennapi életben, azaz hogyan válnak az egyéni vagy kollektív értékválasztások kézzelfogható cselekedetekké, döntésekké és életvezetési mintázatokká.

Kutatásunk egyik alapfeltevése, hogy az értékek nem izoláltan léteznek, hanem egymással összefüggő, komplex rendszereket alkotnak. Ezt a megközelítést a szakirodalom is megerősíti, hiszen Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor értelmezése szerint az egyének értékrendszerei szoros kapcsolatban állnak attitűdjeikkel és társadalmi döntéseikkel. Az értékek tehát nem csupán absztrakt fogalmak, hanem az élet minden szintjén megjelennek, a viselkedésben, a kommunikációban, a társadalmi interakcióban és a szubjektív életértelmezésben is (*Kapitány – Kapitány*, 1983).

Kutatásunk konkrét empirikus alapját a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 című nagymintás felmérés adja, amely az egyik legjelentősebb és legátfogóbb hazai ifjúságkutatási adatbázis. Ezen belül egy specifikus almintát vizsgálunk, a nappali tagozaton tanuló hallgatókat (N = 966). Az almintát megalkotását az indokolja, hogy az egyetemi élet sajátos kultúrája és dinamikája – például a társadalmi kapcsolatok, az önállósodás vagy a közösségi részvétel – elsősorban a nappali tagozatos hallgatók körében jelenik meg markánsan, ott érhető tetten sajátos életvitelük és a mögötte meghúzódó értékválasztásuk.

A kutatás egyik kulcskérdése az, hogy a hallgatók által preferált értékek és ezek attitűdszintű megnyilvánulásai mennyiben tükröződnek konkrét viselkedésformákban.

A vizsgálat egy specifikus területre koncentrált, a közösségimédia-használat mintázataira. Korábbi eredményeink alapján ugyanis feltételezzük, hogy a fiatal felnőttek – különösen a felsőoktatásban tanulók – körében a közösségi értékek, mint például a család, a barátok, általában véve az emberi kapcsolatok, egyre hangsúlyosabb szerepet kapnak a tradicionális értékekkel (például tekintélytiszteltet, vallásos hit, haza, nemzet védelme) szemben (Pacsuta, 2021).

2. A „közösség” kihívásai

Már-már közhelyszerű kijelentés, hogy a közösségek, a közösség megtartó ereje gyengülni látszik. A globalizáció posztmodern kori hatásai alapvetően átalakították az emberi közösségek szerkezeti és funkcionális összetételét. A globalizáció nemcsak a gazdasági folyamatok terén jelentett radikális változást, de a társadalmi integráció „színtereit” is alapjaiban érinti. Bár elősegíti a kulturális sokszínűség terjedését és a hozzáférés növekedését az oktatás vagy egészségügy terén, paradox módon alá is áshatja e rendszerek stabilitását azáltal, hogy azonosítja és erősíti a lokális közösségek erózióját (Zulfiqar – Nadeem – Pervaiz, 2018). A nemzetállamok szuverenitásának gyengülése – a multinacionális vállalatok és a globális politikai intézmények megerősödése révén – csökkentheti a helyi közösségek feletti kontrollt, ami hosszú távon a társadalmi kohézió instabilitásához vezet.

Ezzel párhuzamosan változik a közösségi szolidaritás is, a klasszikus, helyalapú összetartozás helyére fokozatosan egy értékalapú, morális motívumokra épülő, az egyénhez „hasonlóakkal” érzett közösség érzése lép. Ebben a keretben az IKT-eszközök kiemelkedő szerepet játszanak. Az internet, a mobilkommunikáció és a közösségi média fejlesztései globális „világfalu”-hatást eredményeztek (McLuhan, 2001), gyorsították az információáramlást, bővítették a demokráciába való belépés lehetőségét, és új szerveződési formákat teremtettek. E technológiák révén marginalizált csoportok is hallatni tudták hangjukat, új csatornákon keresztül kapcsolódhattak be a társadalmi diskurzusba.

Ugyanakkor a digitalizáció nem mindenki számára hozott egyenlő előnyöket, a digitális szakadék – amely főként a városi és vidéki tér közötti vagy fejlett és fejlődő régiók közti különbségekben mutatkozik meg – elmélyítette a meglévő társadalmi egyenlőtlenségeket (Csótó – Székely, 2009; Nemény – Tóth, 2023). Magyarországon bár az infrastruktúra (pl. szélessávú lefedettség) javult, a lakosság digitális kompetenciái elmaradnak az uniós átlagtól (EU Digital Decade Report, 2024). Ez a kettős fejlődés – technikai lehetőség és készségbeli hiány – tovább nehezíti a társadalmi integrációt, különösen azok számára, akik kevésbé tudják kihasználni az IKT lehetőségeit.

Az IKT-megoldások másik negatív következménye az információs buborékok („echo chambers”) kialakulása, melyek algoritmikus szelekció révén megerősítik az egyének meglévő nézeteit (Dubois – Grant, 2018; Szikora, 2021). Ezek a buborékok

korlátozzák az interperszonális kommunikációt a különböző társadalmi csoportok között, és hozzájárulnak a társadalmi polarizáció erősödéséhez, ami tovább rontja a kohéziót. Emellett a digitális tér dominanciája gyengítheti a személyes, offline közösségi élményeket, ami mentális-egészségügyi és társadalmi részvételi vonatkozásban is hátrányt jelent (*Twenge, 2018*).

E folyamatok eredményeként jelenik meg az „egyszemélyes közösség” jelensége, melyben az egyén értelmezési koordináta-rendszere is belép a bizonytalanság zónájába, az online térben terjedő álhírek és rémhírek közösségi kontroll hiányában gyakran szilárd hiedelmi struktúrákat formálnak, amelyek a fragmentálódás új szinterei lehetnek (*Csányi, 2024*). Az individualizáció, ha nem épül kollektív kontrollra és tudatos közösségi formai támogatásra, a társadalmak további fragmentálódásához vezet.

A modern globalizáció és digitális technológiai forradalom kettős hatással van a társadalmi integrációra. Egyrészt lehetőségeket nyújt a határokon átvélő kapcsolódásra, a demokratikus részvétel kibővítésére, másrészt viszont strukturális egyenlőtlenségeket mélyít el, fragmentálja a közösségi élményt és veszélyezteti a kohéziót. A közösség mint funkcionális szerkezet átalakulóban van, a hagyományos térhez kötött közösség helyét fokozatosan átvették az értékalapú, online-offline hibrid formák.

3. A közösségi kötődés szerepe az egyetemi sikerességben

Az egyetemi közegbe való integrálódás hagyományosan az oktatási struktúrákhoz való formális alkalmazkodás (például előadások látogatása, beadandók és vizsgák teljesítése) függvényében értelmezhető. A szakirodalom már *Tinto* (1975) klasszikus tanulmányában hangsúlyozza, hogy az intézményhez való érzelmi és kapcsolati kötődés alapvető a hallgatói kitartás és siker szempontjából – azaz a közösségi kötődés érzése jelentős hatással van a hallgatók tanulmányi eredményeire. A szociális és akadémiai integráció – utóbbi érdekessége, hogy ide sorolható a csoportos tanulás vagy közösségi hálózat – hosszabb távon jelentős mértékben csökkenti a lemorzsolódást (*Tinto, 1975*). Nem meglepő, hogy akik jobban kötődnek egyetemi közösségükhöz, azok nagyobb valószínűséggel fejezik be tanulmányaikat, motiváltabbak. Elsős hallgatók körében általános tendencia, hogy az első félév során csökken a kötődés érzése, ami különösen veszélyes lehet, hiszen a lemorzsolódás aránya is ekkor a legmagasabb.

A közösségi kötődés nem egységes – ennek két fő típusa a szociális kötődés, azaz a társakhoz, közösségi hálózathoz való tartozás, valamint az „akadémiai” kötődés, mely az oktatói térben való elfogadottság és professzionális megerősítés érzése. Mindkét fajta kötődés fontos ugyan, viszont az akadémiai kötődés erősebben korrelál a tanulmányi eredményekkel, míg a szociális kötődés nagyobb hatással van az önértékelésre és a stressz-szkezelésre (*Zsolnai, 1998*). Ez a különbségtétel azért lényeges, mert felhívja a figyelmet

arra, hogy már pusztán az oktatói visszajelzés is hatékony eszköz lehet a hallgatói integráció támogatásában, a közösséghez való tartozás érzésének megerősítésében. Az oktatói visszajelzés, a megerősítő üzenetek, melyek igazolják a hallgató kompetenciájába vetett hitet, hosszú távon is növelik a hallgatói motivációt, ezáltal a teljesítményt.

A közösségi integráció nemcsak a fent említett visszajelzések, hanem intézményesített struktúrák révén is építhető. A „tanulóközösségek” rendszere, ahol a hallgatók közösen vesznek részt több kurzuson, szemináriumon, csökkentik a lemorzsolódást, hiszen növekszik a csoportban való részvétel, az összetartozás érzése. Hasonlóan eredményesek az olyan programok, mint az egyetemi diákszervezeti programok, mentorálás, tanulószakkörök, szakkollégiumok, mivel ezek nemcsak tanulási lehetőséget, de közösségi élményeket is biztosítanak. Az Advance HE jelentése is alátámasztja azt a megállapítást, hogy az egységes, közösségre építő intézményi modell stratégiai prioritás lehet az egyetemeknek, mivel javítja a hallgatói motivációt, a hallgatók intézménybe történő integrálását (Advance HE, 2024).

A hazai mentorprogramokról, szakkollégiumokról és önkéntességi kezdeményezésekről szóló kutatások (pl. *Pusztai et al.*, 2021) rámutatnak, hogy ezen programok fejlesztik a társas támogatást, és hozzájárulnak a hallgatói elköteleződéshez, ezáltal a fentebb említett módokon csökkentve a lemorzsolódást. A szakkollégiumi jelenlét nem elitista kiváltsággént jelenik meg, hanem inkább olyan környezetként, ahol rendszeresen szervezett, hallgatók által irányított programok erősítik a kötődést. Emellett a roma hallgatók számára létrejött roma szakkollégiumok és mentorprogramok is kimutathatóan elősegítik a társas támogatás kiépülését. Ezek a szervezetek nemcsak pénzügyi, infrastrukturális támogatást nyújtanak, hanem bizalmi közösséget is építenek, amely kritikus a marginalizált csoportok bennmaradásában a felsőoktatásban (*Varga – Trendl*, 2022). Azon hallgatók, akik nem tudnak minőségi belső kapcsolatokra szert tenni – akár társaikkal, akár oktatókkal –, nagyobb eséllyel szakadnak ki az egyetemi rendszerből. A közösséghez tartozás nem pusztán emocionális élmény, hanem a tudásmegosztás és az „együtt-tanulás” forrása is. Azok a hallgatók, akik társas kapcsolatokat építenek, aktívabbak, és jobb eredményeket érnek el.

A felsőoktatás nem pusztán tanulási tér, hanem olyan közösségi mikrokörnyezet is, ahol az egyéni ambíciók akkor bontakoznak ki igazán, ha megfelelő támogatással, visszajelzéssel, és beágyazottsággal segítjük elő azok megvalósulását. A tanulmányi teljesítmény, a motiváció, az érzelmi stabilitás, a kreativitás, sőt a kognitív rugalmasság is szoros kapcsolatban áll a közösségi integráció érzésével. Különösen fontos ez olyan hallgatók számára, akik első generációs értelmiségiek, vagy marginalizált csoportból érkeztek a felsőoktatásba – számukra a közösségi kötődés gyakran bizonyul sorsdöntő tényezőnek.

4. A hallgatók közössége

Az individualizálódó és fragmentálódó társadalmi trendek közepette a felsőoktatásban tanuló hallgatók körében is egyre erőteljesebb igény mutatkozik a közösség iránt, s ezzel párhuzamosan a közösségi értékek felértékelődése is megfigyelhető. A Magyar Ifjúság 2016 és 2020 adatbázisainak vizsgálata során kiderült, hogy a fiatalok számára a közösségi kapcsolatok fontossága meghaladja az önmegvalósítással kapcsolatos értékek jelentőségét. A felsőoktatásban tanuló fiatalok körében az emberi kapcsolatok értéke átlagosan 3,4 – 4-es skálán mérve (szórás = 0,3), míg az individualista értékek – mint az önmegvalósítás és személyes szabadság – jelentősek, ám kevésbé dominánsak, mint a közösségi kapcsolatok fontossága. A tradicionális értékek, amelyek a hagyományos társadalmi normákhoz kötődnek, még ennél is alacsonyabb helyet foglalnak el az értékrendben, míg az anyagi javak és a hatalom presztízse az értékrendszer végén található (Pacsuta, 2021).

Az individualizálódás mint társadalmi jelenség a rendszerváltás utáni magyar társadalom egyik érzékeny problémája. A rendszerváltás előtti időszakban és közvetlenül azt követően a magyar társadalomra erőteljes individualizációs nyomás nehezedett, amelyet Hankiss Elemér és munkatársai „üres individualizációnak” neveztek, az emberek felszabadultak ugyan a közösségi kötelek alól, de nem alakult ki valódi belső szabadságérzet, összefogás és harmónia (Hankiss *et al.*, 1982). Füstös és Szokolczai (1994) kilencvenes évekbeli kutatásai is erre a jelenségre utalnak. A felsőoktatásban tanuló hallgatók azonban nem követték teljesen ezt a mintát, náluk az individualizáció mellett a közösségi igények is erőteljesen fennmaradtak, ami arra utal, hogy az individualizálódás nem eredményezte a közösségi értékek háttérbe szorulását, hanem azokkal párhuzamosan kiemelt jelentőségű a hallgatók értékválasztásában.

Nem csupán az értékek rangsorolása esetén mutatkozik meg az emberi kapcsolatokra vonatkozó igény, hanem a szabadidő-felhasználás mintázatai is tükrözik azt. A szabadidő gazdasági-társadalmi tőkeként való megközelítése azt feltételezi, hogy akik baráti körben, közösségben töltik el szabadon felhasználható idejüket, azok számára az emberi kapcsolatok valószínűsíthetően fontosabbak. Azon hallgatók számára, akik szabadidejüket barátaikkal vagy közösségben töltik, kiemelt jelentőséggel bírnak az emberi kapcsolatok. A válaszadók 44%-a hétköznapi barátaival „lóg” vagy beszélget, és számukra – bár kismértékben, de mégis – fontosabbak az emberi közösségekre vonatkozó értékek (a 4-es skálán 0,1-es különbség, ami ugyan nem szignifikáns). Azonban azoknál, akik online tartják a kapcsolatokat – a felmérés szerint ez a válaszadók 47%-a –, az eltérés szignifikáns ($p = 0,008$), és közel 0,2-es emelkedést mutat a közösségi értékek fontosságában. Ez az eredmény azt sugallhatja, hogy az online közösségi jelenlét vágyottabbá teszi a személyes kapcsolódást, azaz a nehezebben elérhető tényezők fontosabbá válnak. A „kapcsolatorientált” hallgatók tehát aktívabban használják az infokommunikációs

eszközöket, ami szinkronban van az Inglehart-féle értékrendszerrel, és alátámasztja, hogy az értékválasztás prediktív az egyéni társadalmi viselkedésre (Inglehart – Baker, 2000).

A közösségi biztonságérzet szintén fontos lenyomata a különböző közösségekkel kapcsolatos attitűdöknek. A fiatalok a leginkább biztonságban otthon érzik magukat, ahol az átlagos biztonságérzet 4,38 (5-ös skálán). A „közvetlen környezet” és „saját település” kategóriákban az átlag értéke 4,2, ami azt jelzi, hogy a hallgatók közvetlen élőhelyükön is otthonosan és védetten mozognak. Az országos szintű biztonságérzet átlaga 4,1, a szomszédos államok esetében 3,97, az EU-tagállamoknál 3,68, míg az EU-n kívüli országokban ennél is alacsonyabb. Az internetes biztonság átlaga mindehhez képest 3,78, ami rámutat arra, hogy a felsőoktatásban tanuló hallgatók a virtuális térben kevésbé érzik magukat védettnek. Ez a trend összhangban áll *Marián* (2021), valamint *Domokos, Kántor, Pillók és Székely* (2020) eredményeivel, akik hangsúlyozták, hogy a fiatalok biztonságérzete lokális, saját mikro- és közvetlen környezetükhöz kötődik, míg a tágabb társadalmi térben és a digitális térben bizonytalanabbnak érzik magukat.

Az eredmények alapján kijelenthető, hogy a felsőoktatásban tanuló hallgatók értékelik a közösségi kötődéseket, de biztonságérzetük kizárólag a számukra jelentős mikroközösségekre koncentrálódik. A makroszintű integráció, a tágabb társadalmi és digitális tér – nemcsak fizikailag, hanem identitásuk és biztonságérzetük szempontjából – kevésbé stabil támaszt nyújt. Ez különösen fontos azoknak a fiataloknak az esetében, akik online térben építik kapcsolataikat, mert kétféle következményekkel számolhatnak: egyrészt az infokommunikációs eszközök lehetőséget teremtenek a kapcsolódásra, másrészt éppen ezek a felületek korlátozhatják a biztonságérzetet egy szélesebb társadalmi környezetben. Az eredmények összhangban vannak azzal a társadalomtudományos megközelítéssel, miszerint az individualizáció és közösségi vágy nem zárja ki egymást, sőt együtt jelennek meg a fiatalok értékrendjében (*Csukonyi et al.*, 1999). A posztmodern értékváltásokban a közösségi elköteleződés újszerű formákat ölt – nem csupán helyhez kötött, tradicionális közösségekben, hanem online és értékalapú csoportokban is –, de stabil jelenléte jelzi azt is, hogy a fiatalok számára a társas kapcsolatok továbbra is meghatározó építőelemei mindennapjaiknak.

5. Online vagy offline közösségek?

Az adatok elemzése során a hallgatókat az egyes értékcsoporthoz alapján klaszterekbe soroltuk, így három különböző hallgatói csoportot különböztettünk meg az értékekhez való viszonyuk alapján (l.: *Pacsuta*, 2021). A hallgatók jelentős része „kapcsolatorientált”, míg mások az anyagi-hatalmi faktor mentén értek el magasabb értékeket, őket „anyagi-asnak” neveztük el. Az „ideáltipikus” csoportban semelyik értékcsoporthoz kapcsolódó attitűd nem mutatott jelentős kiugrást – például a kapcsolatorientált társaikhoz képest,

akik az emberi kapcsolatokra vonatkozó értékek csoportjában magasabb pontszámokat értek el. A teljes mintában átlagosan 560 közösségi kapcsolattal rendelkeznek a fiatalok. Ez a szám első pillantásra impozáns társas aktivitásra utalhat, ám ha az értékválasztás mentén létrehozott klaszterek mentén vizsgáljuk a képet, már jelentős eltéréseket regisztrálhatunk. Meglepő módon épp azok a hallgatók, akik önjellemzésük és értékrendjük alapján kapcsolatorientáltak, azaz kiemelten fontosnak tartják az emberi kapcsolatokat, átlagosan csupán 455 közösségi oldali ismeretiséggel rendelkeznek – jelentősen elmaradva az átlagos értéktől. Ezzel szemben az anyagi értékpreferenciájú hallgatók – akik számára a hatalom, az anyagi javak hangsúlyosabbak – átlagosan 601 kapcsolattal bírnak a vizsgált platformokon, míg az „ideáltípusnak” tekintett, kiegyensúlyozottabb értékrenddel rendelkező hallgatók esetében ez a szám 516 kapcsolat. Ez az ellentmondás ráirányítja a figyelmet arra, hogy a közösségi oldalak által működtetett hálózatok nem feltétlenül azonosak az offline kapcsolati tőke mennyiségével vagy minőségével. Az online térben fenntartott kapcsolatok nagy része nem aktív, és gyakran csupán „gyenge kötések” (*Granovetter*, 1973) formájában léteznek, amelyek szerepe elsősorban információszerzésben, illetve szimbolikus státusz kifejezésben mutatkozik meg (*Ellison, Steinfeld, és Lampe*, 2007). A közösségi oldalak így inkább válhatnak az önprezentáció és identitás menedzsment eszközeivé, mintsem a közösségi kötődések mélyítésének terepévé.

A közösségi oldalak konkrét használati céljainak elemzése tovább erősíti ezt a megfigyelést. A hallgatók elsődlegesen szórakozásra, általános tájékozódásra és helyi hírek olvasására használják ezeket a felületeket. A közösségi programok szervezése csak a negyedik leggyakoribb funkcióként jelenik meg, míg a kapcsolatépítés hagyományosan fontos aspektusának tekintett párkeresés csupán a hetedik helyet foglalja el. Ezzel szemben olyan funkciók, mint a munkakeresés vagy üzleti kapcsolatok ápolása, a ritkábban említettek közé tartoznak, azaz a hallgatók főként informális, rekreációs és szórakoztató célokra használják a közösségi médiát, nem pedig professzionális vagy közösség-szervező tevékenységekre.

Annak érdekében, hogy jobban megértsük a közösségi összetartozás és az online aktivitás közötti viszonyt, megvizsgáltuk, hogyan függ össze az offline, barátokkal és családtagokkal töltött idő a közösségi oldalak funkcióinak használatával. Az adatok azt mutatják, hogy minél több időt töltenek a hallgatók szoros, offline társas kapcsolataikban, annál gyakrabban használják a közösségi oldalakat szórakozási célra, illetve – bár kisebb mértékben – adományozással kapcsolatos tevékenységekre is. Ez utóbbi funkció a felhasználási gyakoriság végén található, de a korrelációk pozitív irányba mutatnak. Ugyanakkor szignifikáns különbségek jelentkeztek a párkeresés ($p = 0,013$) és a közösségi programok szervezése ($p = 0,004$) terén, azaz ezekben az esetekben a barátokkal és családdal töltött idő arányos növekedést mutat a közösségi médián való részvételben is.

Ezek az eredmények árnyalják azt a feltételezést, miszerint az online és offline kapcsolati hálók egymást helyettesítenék. Ehelyett arra következtetünk, hogy a két

szféra párhuzamosan működik, és bizonyos mértékig kölcsönösen erősíthetik egymást, amennyiben az online tér nem csupán passzív tartalomfogyasztásra, hanem aktív kapcsolattartásra és szervezésre szolgál. Ugyanakkor érdekes ellentét figyelhető meg abban, hogy minél intenzívebb az offline társas élet, annál kevésbé használják a hallgatók a közösségi oldalakat politikai, közéleti információgyűjtésre, munkakeresésre vagy tanácskérésre. Ez arra enged következtetni, hogy a társas közeg erősödése kevésbé ösztönöz digitális térben zajló „hasznossági” funkciókra, vagyis a közösségi oldalak közösségépítő potenciálja továbbra is inkább informális és rekreációs célú.

A fentiek fényében elmondható, hogy a közösségi média, noha formailag összekapcsolja a felhasználókat, valójában nem feltétlenül szolgálja az emberi kapcsolatok elmélyítését. Inkább egy olyan multifunkcionális térként működik, amelyben az egyének – különösen a fiatal felnőttek – saját céljaiknak megfelelően szelektálnak a lehetőségek között. A kapcsolatszám mennyiségi mutatója tehát nem elegendő a közösségi tőke minőségének leírására, és különösen nem felel meg annak a kritériumnak, hogy az online tér valóban elősegíti-e az interperszonális kötelékek ápolását.

A társas hálók minőségét és funkcióját befolyásoló egyéb tényezők – például a kulturális értékorientáció, a társadalmi tőke vagy a közösségi részvétel formái – szintén meghatározóak lehetnek ebben az összefüggésrendszerben (Wellman *et al.*, 2001). A közösségi médiában tapasztalható magas aktivitás tehát nem egyértelműen jelenti azt, hogy a hallgatók valóban közösségorientált életmódot folytatnak. Épp ellenkezőleg, a kapcsolatorientált értékrenddel bíró hallgatók kisebb online hálózattal bírnak, ami arra utalhat, hogy számukra az interakciók minősége előbbre való, mint a kvantitatív terjedelme.

Összességében a közösségi oldalak szerepe a fiatal felnőttek társas életében ambivalens, egyszerre kínálnak lehetőséget a kapcsolódásra és távolodást az autentikus közösségi élményektől. A hallgatói mintában kirajzolódó tendencia azt mutatja, hogy az offline közösségi jelenlét inkább kiegészítője, mintsem helyettesítője az online interakcióknak. Ennek megértése kulcsfontosságú mind a digitális jólét, mind a közösségi kohézió fejlesztésének szempontjából.

6. Konklúzió

A tanulmányban bemutatott empirikus és elméleti eredmények világosan rávilágítanak arra, hogy a felsőoktatásban tanuló fiatalok közösségi kötődése és értékválasztása szoros kapcsolatban áll azzal a társadalmi kontextussal, amelyben életútjukat alakítják. A XXI. század elejére jellemző társadalmi átalakulások, a globalizáció, a digitalizáció, az individualizáció és a közösségi struktúrák újrendeződése, olyan komplex kihívásokat és lehetőségeket teremtettek, amelyek különösen érzékenyen érintik a fiatal felnőtt korosztályt, ezen belül is az egyetemi hallgatókat.

Az ifjúság mint önálló társadalmi kategória már nem pusztán átmeneti életszakasként értelmezhető, hanem olyan sajátos kulturális és szociális mezőként, amelyben az identitásformálás, az értékválasztás és a társadalmi szerepek elsajátítása egyaránt zajlik. A Magyar Ifjúság 2020 adatbázis alapján végzett almintás vizsgálatunk – amely a nappali tagozatos hallgatók körére koncentrál – azt igazolta, hogy e társadalmi csoport nemcsak érzékeli a közösségi értékek meggyengülését és az egyéni felelősség felértékelődését, hanem aktívan reagál is ezekre, a közösséghez való tartozás iránti igény ugyanis erőteljesen jelen van az értékrendszerükben, sőt sok esetben megelőzi az individualista törekvéseket.

A kutatás során kirajzolódó értéktérkép egyértelműen mutatja, hogy a tradicionális társadalmi normákhoz köthető értékek – mint a vallásos hit, a tekintélytiszteltet vagy a nemzeti elköteleződés – relatíve háttérbe szorultak a felsőoktatási hallgatók körében. Ugyanakkor ez nem feltétlenül a normavesztés vagy értékrelativizmus jele, hanem sokkal inkább a közvetlen társas környezethez való kötődés, valamint az élményszerű közösségi tapasztalatok előtérbe kerülését jelzi. E jelenséget értelmezhetjük a kortárs társadalom „morális individualizmusaként” is, amelyben az egyén nem zárkózik el a közösségtől, hanem saját maga választja meg azt a közösséget, amelyhez tartozni kíván – értékek, élmények és meggyőződések mentén.

Különösen figyelemre méltó az a tendencia, hogy a felsőoktatási hallgatók körében a közösségi kapcsolatok – család, baráti kör, közösségi élmények – fontossága meghaladja az önmegvalósítással, szabadsággal és presztízzsel kapcsolatos célokat. Ezen értékpreferenciák mögött nem egyszerűen nosztalgikus kötődés áll a tradicionális közösségekhez, hanem olyan adaptív válaszreakció, amely a globalizált világ bizonytalanságaira adott válaszként értelmezhető. Mindezek mellett az egyetemi hallgatók számára a közösség nem pusztán szimbolikus érték, hanem egzisztenciális erőforrás, a tanulmányi sikeresség, pszichológiai jóllét és társadalmi beágyazottság alapfeltétele.

Hivatkozások

- ADVANCE HE. (2024): Fostering belonging in higher education: Implications for student retention and wellbeing.
- CSÁNYI V. (2024): *Téremtő képzelet*. Open Books, Budapest.
- CSUKONYI J., SZÉKELY I. G., UTASI Á. (1999): Individualism–Collectivism among Hungarian university students. *European Journal of Social Psychology*, 29(5–6), 711–730.
- DIRECTORATE GENERAL FOR COMMUNICATIONS NETWORKS, CONTENT AND TECHNOLOGY (EUROPEAN COMMISSION). (2024): Report on the state of the Digital Decade 2024.
- DOMOKOS T., KÁNTOR Z., PILLÓK P., SZÉKELY L. (2020): *Magyar Fiatalok 2020*. Budapest: Társadalomkutató Kft.

- DUBOIS E., BLANK G. (2018): The echo chamber is overstated: the moderating effect of political interest and diverse media. *Information, Communication & Society*, 21(5), 729–745. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2018.1428656>
- ELLISON N. B., STEINFELD C., LAMPE C. (2007): The benefits of Facebook “friends”: Social capital and college students’ use of online social network sites. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12(4), 1143–1168. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00367.x>
- FÜSTÖS J., SZAKOLCZAI Á. (1994): Individualizáció és közösség a rendszerváltás után. *Szociológiai Szemle*, 4(2), 45–61.
- GRANOVETTER M. S. (1973): The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360–1380. <https://doi.org/10.1086/225469>
- HANKISS E. ET AL. (1982): Az üres individualizáció társadalmi következményei. Budapest: Magvető.
- INGLEHART R., BAKER W. E. (2000): Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. *American Sociological Review*, 65(1), 19–51. <https://doi.org/10.1177/000312240006500103>
- KAPITÁNY Á., KAPITÁNY G. (1983): *Értékkorszereink*. Budapest: Kossuth.
- MARIÁN T. (2021): Fiatalok biztonságérzete a társadalmi terekben. *Szociológiai Kutatások*, 5(3), 122–140.
- MCLUHAN M. (2001): *A Gutenberg-galaxis. A tipográfiai ember létrejötte*. Budapest: Trezor.
- PACSUTA I. (2021): Hallgatók infokommunikációs szokásai értékválasztásuk mentén. In: Agria Média 2020, pp. 71–78. EKE Líceum Kiadó. <https://doi.org/10.17048/AM.2020.199>
- PUSZTAI G., FÉNYES H., MARKOS V. (2021): The effect of volunteering and voluntary group membership on students’ persistence. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2021.e07900>
- TINTO V. (1975): Dropout from higher education: A theoretical synthesis of recent research. *Review of Educational Research*, 45(1), 89–125. <https://doi.org/10.3102/00346543045001089>
- TWENGE J. M. (2018): *iGeneráció – Akik közösségi médián és okostelefonon nevelkedtek*. Édesvíz Kiadó.
- VARGA A., TRENDL F. (2022): Roma Youth and Roma Student Societies in Hungarian Higher Education in the Light of a Process-based Model of Inclusion. *Autonomy and Responsibility: Journal of Educational Sciences*, 7(1), 19–36. <https://doi.org/10.15170/AR.2022.7.1.2>
- WELLMAN B., HAASE A. Q., WITTE J., HAMPTON K. (2001): Does the Internet increase, decrease, or supplement social capital? *American Behavioral Scientist*, 45(3), 436–466. <https://doi.org/10.1177/00027640121957286>

- ZULFIQAR G., NADEEM A., PERVAIZ K. (2018): Globalization and local community erosion. *International Journal of Social Sciences*, 13(2), 102–118.
- ZSOLNAI A. (1998): A szociális kompetencia kapcsolata az iskolai teljesítménnyel. *Magyar Pedagógia*, 98(4), 339–362.